

Fazakas Emese¹

A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANÍTÁSA KOLOZSVÁRON

Abstract

This paper aims to present the history of teaching Hungarian as a second language for Romanian speakers at Babeş–Bolyai University in Cluj. It also presents the B.A. and M.A. degree theses written by students of the Faculty of Letters, and the steps taken in developing teaching materials. The introduction of the *Methods of Teaching Hungarian as a Foreign Language* course was a major step in the training of future lecturers.

Kulcsszavak: magyar mint idegen nyelv, környezetnyelv, kontrasztív vizsgálat, módszertan
Keywords: Hungarian as a foreign language, Hungarian as a second language, contrastive studies, methodology

1. Bevezetés

1998 előtt a magyart idegen nyelvként Romániában csak a Bukaresti Egyetemen tanították, és ehhez készültek Murvai Olga (1997, 2001, 2003) munkái. Az 1990-es évek vége felé a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának tantárgyi kínálatába bekerült a magyar mint idegen nyelv fakultatív tárgyként. A fakultatív nyelvoktatás nem csak a bölcsészkar diákjai számára elérhető, hanem bármelyik kar hallgatója eljárhat az órákra. A tantervi keretek heti 2 órát írnak elő a kezdő, és ugyancsak heti 2 órát a középfaladó hallgatóknak. Bármely fakultatív nyelvóra – így a magyarra is – csupán 4 szemeszternyi keretet biztosít a tanterv. Aki ezek után is tanulni szeretne, annak intézményes keret nem áll rendelkezésére. Emellett az ERASMUS-program keretében Kolozsvárra látogató hallgatók is többen éltek és élnek a lehetőséggel, így az utóbbi 19 évben tanulták a magyart lengyel, német, ukrán, amerikai, francia anyanyelvű hallgatók is, illetve a történelem szakos – főként doktori – hallgatók választják előszeretettel, hiszen a magyar nyelv alapfokú tudása sokszor elengedhetetlen disszertációjuk megírásához. A hallgatók létszáma 7–15 között mozog, ennél kevesebben vannak azonban azok, akik a tanterv biztosította 2 éven túl vállalják a magyar nyelv tanulását.

¹ Fazakas Emese PhD, egyetemi docens, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Kolozsvár; fazakasemese@gmail.com

Kezdetben sem tankönyv, sem más segédeszköz nem állt rendelkezésünkre,² a könyveket később szerezte be a könyvtár. Ezért, illetve a később beszerzett segédanyagok szűkössége miatt saját, a román anyanyelvűek oktatására ideálisabb segédanyagokat dolgoztam ki. Ezeket részben pályázatok keretében írtam, írtuk kollégákkal, részben saját, a tanítás során szerzett tapasztalataim alapján próbáltam megszerkeszteni.

Bár a magyar mint idegen nyelv módszertanának tanítását csak 2014-ben kezdettem meg a Magyar nyelv- és irodalomtudomány mesteri program keretében, több végzős hallgató érdeklődést mutatott a tantárgy iránt és így értékes szakdolgozatok, mesteri disszertációk készültek.

Dolgozatomban bemutatom azokat a segédanyagokat, amelyek a magyart idegen nyelvként tanuló románok számára készültek – részben a kolozsvári Bölcsészettudományi Kar végzős és mesteri képzésben részt vevő diákjainak munkáit.

2. A magyar idegen nyelvként Romániában és a kolozsvári Bölcsészettudományi Karon

Amint a bevezetőben is bemutattam, magyart idegen nyelvként intézményes keretek között csak a bukaresti és a kolozsvári egyetemen oktatunk. Ezen kívül számos nyelvviskola vállalja fel a magyar tanítását, azonban sehol sem szakképzett oktatók tanítanak, mivel nincs magyar mint idegen nyelv oktatásra szakosodott tanár.

Tulajdonképpen tanterv sincs, ami alapján tanítani lehetne az egyetemeken kívül (ahol az oktató maga határozza meg a tantervet), így csak felnőttoktatásról beszélhetünk. Az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején ugyan több tanácskozást szervezett főként a kolozsvári Heltai Gáspár Alapítvány, illetve a temesvári Romániai Magyar Pedagógusszövetség a Bolyai Nyári Akadémia keretén belül előadókat hívott meg ebben a témában. Ezeken a megbeszéléseken, továbbképzéseken kiderült, hogy a magyart olyan diákok számára oktatják az összegyűlt kollégák, akik román tannyelvű osztályokba járnak, és magyarórára csak fakultatív rendszerben van keret. Ehhez szeretnének útmutatást kapni, esetleg tanterv kidolgozásával körvonalazni a munkát. Ugyanez történt akkor, amikor a Kolozsvári székhelyű Heltai Gáspár Alapítvány 2004 novembere és 2005 februárja között továbbképzést szervezett a tanárok számára magyar mint idegen nyelv témában. A képzésen részt vevő kollégáimmal együtt menet közben kellett változtatnunk az anyagon, hiszen az összegyűlt tanárok szintén a magyarul tudó, de román tannyelvű osztályokba járó diákokat (is) oktattak, így nem idegen nyelvként kellett a magyarra tekinteniük. Valójában ennek az igénynek a ki-elégítésére készült aztán el az a kerettanterv, amely a 9–12. osztályos diákok oktatását célozza meg.³ Magyar mint idegen nyelv tanterv azonban azóta sem íródott, hiszen a

2 Az 1986-ban készült *Manula practică de limba maghiară* [Gyakorlati magyar nyelvkönyv] című könyv, amelyet Balogh Dezső, Viorica Pamfil és Balázs László állítottak össze román anyanyelvűek számára, már ekkor csak összehasonlító nyelvtanként lehetett hasznosítani.

3 <http://oldsite.edu.ro/index.php/articles/12778>

magyar nyelv megtanulására (látszólag) csak a felnőttek körében lenne igény.

Ez az igény nem is csekély, hiszen a magán nyelviskolák kínálatában nemcsak megtaláljuk a magyar nyelvet, hanem rendszeresen megtartott tanfolyamokról is értesülünk.⁴ Ugyanakkor a kolozsvári egyetemi hallgatók körében is viszonylag nagy lenne az érdeklődés, amint ez egy általam 2010-ben elvégzett felmérésből kiderült.⁵ A Babeş–Bolyai Tudományegyetem tavaly (2016 decemberében) elfogadott új nyelvpolitikáját meghatározó szabályzatának ajánlása értelmében a hallgatók által felvehető L3 vagy magyar vagy német kellene hogy legyen azok számára, akik román nyelvű képzésben részesülnek.⁶ Ennek alapján a következő tanévtől várható, hogy a jelentkezők száma sokkal nagyobb lesz, mint eddig. Azonban szakképzett tanárok hiányában nagyon nehezen lesz megoldható akár a heti két óra megtartása is.

2.1. Segédanyagok, pályázatok, dolgozatok

Az egyetemen megindult oktatás első évétől világossá vált, hogy – az általános nehézségeken túl – sajátos problémákkal is szembe kell néznem, ami a magyar és a román nyelv különbségeiből adódik. Ennek feltérképezésére az MTA által biztosított egy éves kutatói ösztöndíj keretén belül 2001 és 2002 folyamán Kádár Edit kolléganőmmel első sorban egy, a módszertan felől megközelíthető magyar nyelvtani összesítőnek készítettük el a vázlatát, amelyet tanári útmutatónak szántunk, illetve egy majdani nyelvkönyvnek nemcsak a vázlatát, hanem a feladatanyagát is kidolgoztam. Az itt és a tanórák alatt nyert tapasztalatokat egy nagyobb ívű kutatás keretén belül is hasznosíthattam. 2004 és 2006 között egy Socrates – Lingua 2 pályázat során ausztriai, németországi és magyarországi kollégákkal dolgoztam együtt: német, illetve román anyanyelvűek igényeinek megfelelően dolgoztunk ki – a budapesti Hungarian Language School számára írt könyvhöz – román és német nyelvű anyagokat (Koháry 1999). Az adaptáció során elkészítettem egy bevezetőt, amelyben röviden tárgyalom a magyar nyelv jellegzetességeit, bemutatom a magyar hangrendszert a román hangrendszerhez viszonyítva; minden leckéhez kapcsoltam egy nyelvtani és egy szókincsbeli, pragmatikai tudnivalókat tartalmazó rövid részt. A magyarázatokat mindkét nyelven, magyarul és románul is megfogalmaztam mindig vigyázva arra, hogy kiemeljem nemcsak az elté-

4 Ehhez hozzájárult az is, hogy az Alkotmány és a módosított 2001/215. sz. törvény lehetőséget kínál az anyanyelvhasználatra a közigazgatásban. A nemzeti kisebbségek, így a magyarok által is azokon a településeken, ahol a nemzeti kisebbségek a lakosságnak legalább 20%-át teszik ki, az anyanyelvű ügyintézésre jogosultak. Minden olyan közigazgatási egységre vonatkozik ez a törvény, ahol egy adott kisebbségi nyelvi közösség részaránya 20% vagy azon felül van. Így pl. több olyan településen szerveztek és szerveznek magyar nyelv kurzusokat, ahol a magyarok aránya eléri vagy meghaladja a törvény előírta százalékot.

5 A felmérésben 3670 román anyanyelvű hallgató vett részt, és a megkérdezett személyek 87%-a igényelné a magyarórákat. Az azonban, hogy mindössze tizenötön jelentkeznek évente, annak tudható be, hogy csak jómagam oktatom intézményes keretek közt a magyart, így a csoportba jelentkezők száma korlátozott.

6 <http://senat.ubbcluj.ro/wp-content/uploads/2013/10/Politica-lingvistica-UBB.pdf>

réseket, hanem a hasonlóságokat is. Továbbá egy, a tankönyv szavaiból összeállított magyar–román szójegyzéket is készítettem, amelyben az adott szövegkörnyezetben megjelenő jelentések megadásán túl az igékhez beírtam a (kötelező és az idegen anyanyelvűek számára nem mindig egyértelmű fakultatív) vonzatokat, a ragozás során változó töveket, a kijelentő mód múlt idejű és a felszólító módú alakváltozatokat, illetve a főnevek esetében szintén a többes számú, tárgy esetű eltérő tövek, valamint a birtokos személyragos formák beiktatását is fontosnak tartottam.

A magyar nyelvnek idegen nyelvként tanítása hallgatóink érdeklődését is felkeltette, és – amint már a bevezetőben említettem – több szakdolgozat, disszertáció készült ebben a témában. A hallgatói dolgozatokat három csoportba sorolhatjuk: csak a magyar nyelvi sajátosságokat szem előtt tartók, a magyar és román nyelvtan, illetve a magyar és román szókincs kontrasztív vizsgálatát tartalmazók.

A magyar nyelv grammatikáját az idegen nyelv módszertana felől megközelítő írások közé tartozik Károly Adél (2010) *Nyelvi sajátosságok a magyar mint idegen nyelv szempontjából* című dolgozata, amelyben azokat az általános kérdéseket járja körül a hallgató, amelyek problematikusak lehetnek egy idegen anyanyelvű számára anélkül, hogy specifikusan valamely nyelv szemszögéből nézné a kérdéseket. A következő dolgozatok egy-egy részproblémára világítanak rá, illetve próbálják meg részletesen körbejárni az adott kérdéskört: Szilveszter Anikó (1999) *Az igekötők tanítása kognitív nyelvészeti alapon idegen anyanyelvűek számára (a hozzá igekötő)*; Tőke Lilla (1999) *A magyar nyelv tanítása idegen anyanyelvűek számára (különös tekintettel az igekötők kérdésére)*; Gothárd Klára (2004) *Az össze és szét igekötők a magyar mint idegen nyelv tanításában*; Magyarai Sára (2005) *Az irányok és helyviszonyok problémája a magyar mint idegen nyelv tanításában*. Mindhárom dolgozat nemcsak egy-egy részkérdést jár körül, hanem újdonsága, hogy a kognitív szemantika felől közelít a kérdéshez, és ennek az (akkor még) új szemléletnek az érvényesítése olyan problémákra hívta fel a figyelmet, amelyek talán a „klasszikusnak” mondható leíró szempont érvényesítése során nem bizonyultak volna ennyire hangsúlyosnak.

A magyar és román szókincs egy-egy szeletének kontrasztív vizsgálatát tartalmazza Demeter Katalin (2013) *A magyar és román nyelv állatneveket tartalmazó állandósult szókapcsolatainak kontrasztív vizsgálata* és Tulit Gyopár (2016) *A szív és a lélek fogalmának nyelvi képe a magyar és a román nyelvben* című dolgozata. A Demeter Katalin dolgozata klasszikus kontrasztív vizsgálat, amely ugyancsak sok különbségre és hasonlóságra is rávilágít. A Tulit Gyopár szakdolgozata pedig szintén kognitív nyelvészeti megközelítésben készült, így jobban kidomborodnak a szókincsbeli különbségek.

A mesteri képzést 2016-ban elvégző 2 hallgatónk foglalkozott egy-egy nagyon fontos grammatikai kérdéssel, kontrasztív megközelítésben: Kádár Réka Katalin *A magyar belső és külső konkrét helyviszonyok tanítása román anyanyelvűek számára* és László Noémi *A magyar igék használatának tanítása román anyanyelvűek számára*. Kádár Réka disszertációjában minden olyan esetet megvizsgál, amelyben a magyarban belső és külső konkrét helyviszony jelölésére van szükségünk, és a román megfelelőik bemutatása után feltérképezi a hasonlóságokat és osztályozza a különbségeket. Ez nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy könnyebben taníthatóvá váljanak az adott viszonyok román

anyanyelvűek számára, és érdeme, hogy akár a román prepozíció-használat további kutatásához is alapként szolgálhat.

2.2. *A magyar mint idegen nyelv módszertana*

2012-ben részt vettem egy, a Román Oktatásügyi Minisztérium által szervezett képzésben („Calitate, inovare, comunicare în sistemul de formare continuă a didacticienilor din învățământul superior” [Minőség, újítás, kommunikáció a felsőoktatásban oktatók képzésében]⁷), amely keretében alkalmam volt átgondolni a magyar idegen nyelvként való tanításának a módszertanát, és részben ennek eredményeként a Bölcsészettudományi Kar Magyar nyelv- és irodalomtudomány nevű mesterképzésében 2014-től felajánlhattam hallgatóinknak *A magyar mint idegen nyelv módszertana* című választható tantárgyat, melynek egyik alapja a képzés során megírt, még kéziratban levő azonos című jegyzetem.

A képzés heti 3 órában történik: tantervi leosztása heti 2 óra előadás és 1 óra szeminárium. A tanórákon azonban inkább szemináriumokhoz hasonló tevékenység folyik, hiszen épp azt szeretném, hogy összeadva tudásunkat, együtt próbáljunk meg választ találni olyan kérdésekre, amelyek specifikusan a román anyanyelvűek tanítását célozzák. A kezdeti évfolyammal a 2014–2015-ös tanévben csupán módszertani alternatívákat beszélünk meg, és ennek eredményeként nagyon sok jó feladat, ötlet született. Az utóbbi két évben azonban másképp próbáltuk megközelíteni a témát. A Közös Európai Referenciakeretet alapul véve felépítettünk egy tantervet az A2–A1 szint elérése érdekében. E követelményrendszer tükrében az egyes szintek megállapításakor mindhárom aspektust tekintetbe vettük: a hallás- és olvasás utáni szövegértést, a beszédet, valamint az íráskészséget is. A kerettanterv felépítése után a modulokra bontott részekhez tartalmakat rendeltünk, amelyeket – a 2015–2016-os tanévben – megpróbáltunk a lehető legrészletesebben kidolgozni. A következő évfolyammal, a 2016–2017-es tanév első szemeszterében szintén a kerettanterv felépítésén dolgoztunk. Azonban ezekkel a hallgatókkal a modulokat csak vázlatosan dolgoztuk ki, hiszen itt inkább arra próbáltunk figyelni, hogy a követelményeknek megfelelően tantermi órákra bontsuk le az anyagot, és úgy dolgozzuk össze, tegyük sorba az egyes órákat, hogy egyrészt akár egy román anyanyelvűek számára írandó tankönyvnek is alapja lehessen, másrészt könnyebben tudják felépíteni a megtanítandó anyagot, amennyiben a magyart idegen nyelvként tanítják a jövőben. Természetesen ez a munka bizonyult a legnehezebbnek, hiszen itt nemcsak az adott modulra kellett figyelniük, hanem arra is, hogy milyen sorrendben következnek a témák, hogyan épülnek egymásra a szókincsbeli és grammatikai tartalmak, illetve hogy körkörösén építkezzenek elkerülve azt, hogy az első órákon mindent meg akarjanak tanítani.

7 POSDRU 87/1.3/S/63709; <https://sites.google.com/site/posdrudidactica/home>

3. Összefoglalás

Dolgozatomban csak a Kolozsváron folyó magyar mint idegen nyelv oktatására tértem ki, ennek is csupán történetére és körülményeire. Bár kezdetben tankönyv sem állt a rendelkezésünkre, pályázatok és több évi munka eredményeként már olyan segédanyagok vannak a birtokunkban, amelyek bármely oktatót segíthetnek abban, hogy román anyanyelvűeknek magyart idegen nyelvként taníthasson. Emellett a módszertani képzés is – bár csak választható tantárgy szintjén, de – megindult. Így – reményeink szerint – hamarosan volt hallgatóink is bekapcsolódhatnak az oktatásba.

Irodalom

- Balogh Dezső – Viorica Pamfil – Balázs László 1986. *Manual practic de limba maghiară* [Gyakorlati magyar nyelvkönyv]. Budapest: Erdélyi Magyarok Egyesülete.
- Koháry Ilona 1999. *Magyar iskola*. Hungarian Language School. Budapest: Fabyon.
- Murvai Olga 1997. *Gramatică comparată maghiaro-română* [Magyar–román összehasonlító grammatika]. Bukarest: Editura Cavallioti.
- Murvai Olga 2001. *Dictionar român-maghiar de expresii* [Román–magyar, kifejezések szótára]. Budapest: Sprinter Publisher.
- Murvai Olga 2003. *Román–magyar, magyar–román kifejezések kisszótára*. Budapest: Sprinter Publisher.